

Seria de autor

•

VLADIMIR BEȘLEAGĂ

Vladimir BEȘLEAGĂ s-a născut la 25 iulie 1931, în satul Mălăiești, din Grigoriopol, RASSM. După absolvirea școlii medii din satul natal (1950), urmează Facultatea de Litere a Universității de Stat din Chișinău (1955), apoi doctorantura la aceeași instituție (1958), lucrând la o teză despre proza lui Liviu Rebreanu, fără a o termina totuși, din cauza cenzurii comuniste a vremii. Timp de mai mulți ani este angajat la diverse publicații periodice, apoi se consacră muncii literare. Debutază în 1963, cu culegerea de nuvele *La Fântâna Leahului*. În 1966, publică romanul de factură modernă, pe linie proustiană & faulkneriană, *Zbor frânt*, considerat unul dintre cele mai importante romane ale literaturii române din Basarabia din secolul al XX-lea. În 1969-1970, scrie poemul epic *Noaptea a treia*, rămas în sertar până în 1988, când vede lumina tiparului cu titlul *Viața și moartea nefericitului Filimon sau Anevoioasa cale a cunoașterii de sine*. Urmează alte romane: *Acasă* (1976), *Ignat și Ana* (1979), *Durere* (1979), *Sânge pe zăpadă* (1985; primul dintr-o trilogie consacrată lui Miron Costin), *Cumplite vremi* (volumul II al trilogiei).

Figură marcantă a Renașterii naționale din anii 1988-1989, este deputat în primul Parlament al Republicii Moldova, care adoptă Declarația de independență. După 1990, i se reeditează mai multe scrieri; totodată, bibliografia autorului se completează cu noi titluri: *Țipătul lăstunului* (2006), *Hoții din apartamente* (2006), *Dirimaga* (2009), *Voci* (2013) ș.a.

În seria de autor Vladimir Beșleagă la Editura Cartier au apărut: *Țipătul lăstunului* (2006), *Conștiința națională sub regimul comunist totalitar (RSSM: 1956-1963)* (2008), *Vasile Coroban. Omul de spirit* (2010), *Viața și moartea nefericitului Filimon* (2013), *Zbor frânt* (2013), *Tata Vasile în 73 de episoade și XIV scrisori* (2016), *Cumplite vremi* (2017).

„Vladimir Beșleagă este un tragic maratonist al literelor noastre, care tot aleargă de câteva decenii bune, dar nu spre a vesti Victoria în cetate, ci pentru a da alarma! De la Zbor frânt la Cumplite vremi, fără a uita de Viața și moartea nefericitului Filimon (una dintre puținele opere de sertar ale literaturii române din Basarabia!), Domnia Sa nu și-a scos niciodată zalele de luptător, și nici nu s-a încununat, ca atâția alții, cu laurii creșcuți în serele politicii autohtone. Dacă nu aș ști că orice comparație șchioapătă, l-aș numi «un Socrate la scară locală»; frică însă mi-i că se vor găsi de îndată unii să-i întindă cupa cu otravă. D-aia nici nu-l compar cu nimeni – Vladimir Beșleagă este el însuși o unitate de măsură.”

Em. GALAICU-PĂUN

CARTIER POPULAR

Vladimir BEȘLEAGĂ

Zbor frânt

Roman

Ediția a IX-a, definitivă

CARTIER

Editura Cartier, SRL, str. București, nr. 68, Chișinău, MD2012.
Tel./fax: 022 20 34 91, tel.: 022 24 01 95. E-mail: cartier@cartier.md
Editura Codex 2000, SRL, Strada Toamnei, nr. 24, sectorul 2, București.
Tel./fax: (021) 210 80 51. E-mail: romania@cartier.md
cartier.md

*Cărțile CARTIER pot fi procurate online pe shop.cartier.md
și în toate librăriile bune din România și Republica Moldova.
Cartier eBooks pot fi procurate pe iBooks, Barnes & Nobles și pe cartier.md*

LIBRĂRIILE CARTIER

Librăria din Centru, bd. Ștefan cel Mare, nr. 126, Chișinău.
Tel./fax: 022 21 42 03. E-mail: librariadincentru@cartier.md
Librăria din Hol, str. București, nr. 68, Chișinău.
Tel./fax: 022 24 10 00. E-mail: librariadinhol@cartier.md
Librăria online, shop.cartier.md.
Tel.: 068 555 579. E-mail: vanzari@cartier.md

Colecția *Cartier popular* este coordonată de Gheorghe Erizanu

Editor: Gheorghe Erizanu
Lector: Valentin Guțu
Coperta seriei: Vitalie Coroban
Coperta: Vitalie Coroban
Credit fotografic: Igor Schimbător
Design/tehnoredactare: Marina Darii
Prepress: Editura Cartier
Tipărită la Bons Offices

Vladimir Beșleagă
ZBOR FRĂNT
Ediția a IX-a, iunie 2021

Prima ediție a apărut în 1966 la Editura *Lumina*, Chișinău; Ediția a II-a:
Editura *Lumina*, Chișinău, 1972; Ediția a III-a: Editura *Literatura Artistică*, Chișinău, 1980;
Ediția a IV-a: Editura *Lumina*, Chișinău, 1989; Ediția a V-a: Editura *Hyperion*, Chișinău, 1992;
Ediția a VI-a: Editura *Litera*, Chișinău, 1997; Ediția a VII-a: Editura *Litera*, Chișinău, 2004;
Ediția a VIII-a: Editura *Cartier*, Chișinău, 2013.

© 2021, 2013, Editura Cartier, pentru prezenta ediție. Toate drepturile rezervate.
Cărțile Cartier sunt disponibile în limita stocului și a bunului de difuzare.

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții
Beșleagă, Vladimir.

Zbor frânt: Roman/ Vladimir Beșleagă; coperta: Vitalie Coroban. –
Ed. a 9-a, definitivă. – [Chișinău]: Cartier, 2021 (Tipogr. "Bons Offices"). – 200 p. –
(Cartier popular/ colecție coordonată de Gheorghe Erizanu, ISBN 978-9975-79-891-4)
(Seria de autor. Vladimir Beșleagă, ISBN 978-9975-86-039-0).

1000 ex.

ISBN 978-9975-86-507-4.

821.135.1(478)-31

B 50

Iar când se întâmpla, la mulți ani de la pățania aceea, să-l întrebe careva: îi drept ce spun unii în sat, că ai trecut la nemți dincolo, în vara când s-a oprit frontul aici, la Nistru, de-a stat toată vara, și-i drept că ai ucis om cu mâna ta și era cât pe ce să te duci și tu pe apă la vale, dar te-au scos valurile la mal și te-a găsit nu știu care pe nisip de te-a dus acasă, în spinare, și toată fuga numai din cauză că a vrut maică-ta să te chelfănească... Când îl întreba careva așa, Isai zâmbea uneori, alteori se supăra și-i întorcea aceleia spatele și se ducea în drumul lui. Iar dacă vedea că se ține vreunul scai de dânsul, se da aproape de tot parc-ar fi vrut să-l muște de obraz, acela se ferea speriat, iar Isai îi spunea rar, printre dinți:

— Măi! Am vrut să mă duc cu nemții, să nu ajung să te mai văd și pe tine...

Ori:

— Unde dracu' erai când a dat ciuma-n găini?

Așa răspundea și se zbârlea mai încoace, când se făcuse morocănos tare de nu auzeai cu lunile o vorbă de la dânsul, iar când îi dădeai dimineața ori seara binețe, se făcea a clătina din cap numai, de nu puteai pricepe – ori că-ți răspunde, ori flutură să scape de gânduri. Zic, așa răspundea mai încoace, după ce își nălțase și el casa lui, ceva mai sus de casa bătrânească a mâne-sii, și se însurase și-l dăruise Dumnezeu cu un băiețel și o fetiță (băiețelul mai mare, fetița mai mică). Și or fi fost toate bune, dacă n-ar fi început să se despartă de nevastă-sa și ba s-o trimită acasă la părinți, ba să se ducă el înapoi la mamă-sa, în casa cea bătrânească din vale, împărțind, se înțelege, și copiii – când unul își lua fata, iar celălalt băiatul, când aista lua băiatul, iar celălalt fata. Că apoi se întâlneau copiii în drum ori la scăldat și, uitând care și al cui e, se duceau amândoi să întrebe de mama, iar mama îi trimitea la tata să-l întrebe, și ei se duceau... Până la urmă, se adunau tuspatru la un loc și trăiau iar o vreme, când porneau din nou cu despărțirile. Și mai

totdeauna femeia își aducea aminte cât de cuminte a fost Isai pe când era băietan, și zicea că nu degeaba a vrut să-l gătuie mamă-sa, și nu degeaba a fugit el peste front, că de astă parte totuna l-ar fi găbjit, și că, poate, era mai bine dacă nu-l mânau valurile la mal. Vorbele astea i le spunea mai ales atunci când Isai venea acasă ori prea vesel, ori prea târziu, pentru că se întâlnea ba cu unul, ba cu altul, și el, om lumeț, nu putea trece pe lângă oameni cum treci pe lângă parii gardului, și, dacă i le spunea, Isai nu se supăra, ba încă râdea, iar odată a căutat luuung la femeie, apoi s-a ridicat de pe laiță, a venit până la dânsa, i-a pus mâinile pe umeri, și când femeia s-a izbit țipând spre ușă, el a scrâșnit, parcă ar fi sfărâmat în dinți mărunțul o farfurie, și a zis:

— Fratele Ile rămăsese dincolo... Pentru dânsul am trecut, proasto. Ai înțeles?

Dar femeia părea să nu-l creadă și tot voia să scape din labelle lui mari și pietroase.

— Am vrut, fa, să-l prind pe Hitler... Să-l leg c-o postoroncă și să-l port desculț prin tot satul și să-l opresc la toată casa unde a fost ucis câte-un om, și să rog pe gospodari să-i deie câte-o bucățică de mălai și un pahar de apă... Să-l port așa, până ce-oi rămânea cu funia în mână și cu umbra lui legată de dânsa. Ori, dacă vrei, jupuiam pielea de pe dânsul și-ți făceam ție ciuboțele, că el așa a făcut cu alții... Ha-ha-ha!... Ba nu, mai bine legam umbra lui și o aruncam cu tot cu curmei în Nistru, să se înece, de istov... Ha-ha-ha!... Am vrut să-l prind! și, dacă vrei să știi, chiar l-am prins, dar i-am dat drumu'... Adică l-am scăpat din mâini... Ha-ha-ha!... L-am scăpat. Tineți-l, oameni buni! Iacă-tă-! Tineți-l... Trece pe la porțile voastre încălțat și dezlegat... Prindeți-l...

Femeia, dacă auzi așa, se întoarse de la ușă înapoi, începu să-l ieie cu binișorul, să-l mângâie cu palma pe obrazul ghimpos și, luându-l de mână, îl duse la pat, îl culcă, apoi îi trase ciubotele ori bocancii cu ce era încălțat și-l adormi, iar după ce-l adormi, se așeză la colțul sobei, își lipi tâmpla de muchie, stătu și se uită la dânsul ceasuri întregi, se uită și-și aduse aminte cuvintele lui, că cine-a murit o dată în viață nu se mai teme nici de moarte, nici de nimic. Și el a murit o dată. Și i se făcu milă, tare milă de dânsul, că putea să-l piardă de tot. Și se duse de-i înveli mai bine picioarele. Că răceala mai ales de la picioare se iscă, de la picioare te ia...

Dar, așa morocănos și supărat și repezit s-a făcut încoace, mai târziu, când a început a se sfădi cu nevastă-sa, de care sfezi cam greu era să spui cine din ei doi era mai vinovat. (Vezi că oamenii din sat îl știau de gospodar așezat și harnic – de, poate olecuță cam zărghit uneori, dar cu cine nu se întâmplă de acestea?) Așa că despre cele ce făcuse și pășise el demult, și câte i se întâmplaseră, și cum se întâmplaseră, și de ce era să se prăpădească (dacă, bineînțeles, așa a fost după cum vorbeau unii din sat, că adică să fi trecut dincolo, la nemți) – despre toate acestea nu vorbea și nu povestea nimănui mai încoace vreme. Iar mai înainte, adică la vreo doi-trei ani după întâmplarea aceea, ori poate chiar mai devreme, când muncea împreună cu frate-său Ile la arat (după ce s-a dus frontul și s-a întremat, că zăcuse cam multișor, cum avea numai vreo șaisprezece ani, a urmat niște cursuri și s-a făcut tractorist și ara pe partea asta de deal, dinspre răsărit, ba l-a luat și pe Ile ajutor pe lângă dânsul și chiar s-a apucat să-l învețe să mâne tractorul), zic, atunci când arau amândoi nopți la rând dealurile șezute câțiva ani părgănite, de zbârnâia tractorul lor de dimineață până-n seară și din apus până-n zori iară, de ziceau oamenii: „Ce mai lucrează aiștia, a Frăsânei!”, în serile acelea i-a povestit Isai lui Ile toată pătărania din vara de atunci. I-a povestit tot ori, poate, a mai tănuit câte ceva; oricum, dar Ile știa mai multe decât alții, care auziseră câte ceva de la Isai, câte ceva de la naiba știe cine, de ziceau: „Bre, el chiar a vrut să se ducă cu nemții în țara lor”. „Da, a vrut! și ei au vrut să-l ieie!” Iar mai pe urmă nici el nu voia să povestească nimănui nimic. De ce? Poate de aceea că începuse nevasta să-i zică lui Isai că toată hărmălaia din casa lor (adică cu despărțeniile) îi din cauza lui frate-său, a lui Ile adică, pentru că, zicea nevastă-sa, care aflase și ea câte ceva de la Isai, că Isai ar fi fost atuncea lovit de un glonte la cap și la umăr, și din lovitura aceea la cap i s-ar fi tulburat mințile, de s-a apucat de băut și nu se poate opri și limpezi uneori cu săptămânile. Ori poate de altceva? Poate de aceea că dacă a venit vremea să-și facă Isai casă, nu știu cum că nu s-a prea înțeles cu Ile, căci, fiind acesta mai mic, n-a vrut să-i deie din grădina mamei sale, care după lege a lui era, adică să-i deie o bucată de loc unde să-și clădească și el casa lui, că Isai voia să se așeze anume lângă casa bătrânească, în vale, mai aproape de apă. Dar dacă s-a pus împotriva Ile, s-a dus în deal, și-a însemnat loc de casă acolo, și nu s-ar

fi sfădit ei, frații, dar când a început Isai a călca pe alături, Ile l-a zgâlțâit olecuță, adică a încercat să-l zgâlțâie, și el, fiind cam înfierbântat, a ridicat mâna asupra fratelui și se pare că chiar a dat ori a vrut să deie, dar Ile s-a ferit și Isai a lovit în mamă-sa, adică în mama lor, a amândurora. De aici toată ruptura dintre frați, de n-au grăit lungă vreme. Că măcar că mamă-sa de mult îl iertase, zicând că n-a vrut, așa s-a întâmplat că Isai, la urma urmei, pentru Ile și-a pus atunci viața în primejdie, și ar trebui ca Ile să-l ierte, dar Ile se încăpățâna și nu voia să-l ierte în ruptul capului.

După aceea Isai, care simțea că parte din vină o poartă el, s-a îngropat și mai adânc într-însul și s-a închis mai pentru toți. Poate chiar pentru toți – și pentru dânsul.

Numai odată, când sta în drum cu capul plecat și se gândea ce tare s-a schimbat satul, și cât de mult s-a schimbat el, și de ce oare se schimbă așa de tare omul, că ajunge uneori să nu se mai recunoască, zic, când sta așa și se muncea să-și aducă aminte de ce s-a oprit, l-a simțit pe un picic foindu-se lângă dânsul, a vrut să pornească mai departe, încotro o fi, numai să nu steie pe loc (tot atunci și-a adus aminte că se oprise pentru că nu știa unde să se ducă – la casa lui ori la casa bătrânească, din vale), dar nu știu cum s-a întors și a văzut că acela era copilul lui (cu cracii pantalonilor zdrențuiți și picioarele de mult nespălate – femeia umbla și ea la lucru, în livezi, zi de zi), s-a aplecat, l-a luat pe băiat în brațe, l-a strâns tare la piept și a pornit tăcut în sus, înspre casa lui. Tăcea el, tăcea și băiatul și tot smiorcăia, iar când i-a simțit nu știu cum inima zbătându-se sub cămășuică, Isai s-a uitat pe furiș la obrăjorul feciorașului, la chica netunsă căzută pe urechi și s-a gândit că trebuie să ceară de la careva din mahala o mașină de tuns să-i deie pletele jos. Apoi s-a gândit că mititelul o mai fi fiind și flămând, și l-or fi usturând juliturile de la picioare, culese de prin toate gardurile, și ar trebui să i le ungă cu ceva. Și când se gândi așa, s-a văzut parcă pe sine când era un titirez și el și umbla tot așa, rupt, și nu de aceea că nu-l cârpea maică-sa, ci pentru că așa-s toți copiii din lume – s-a gândit și a zâmbit. Iar băiatul a prins acest zâmbet (pân' atunci s-a temut să crâcnească o vorbă, îi era frică) și a întreat tare:

- Tată hăi, îi drept că ai fost și tu la bătălie cu nemții?
- Ei! La bătălie n-am fost... Așa... oleacă...
- Dar de ce nu ți-a dat vo medalie?

— Medalie? Ce fel de medalie? Pentru ce?

— Așa cum are...

Și începu băiatul a-i povesti că un prieten de-al lui are o medalie mare, galbenă, și zice că-i a lui tat-său, dar nu-i adevărat, pentru că i-a spus lui un alt băiat, care a văzut cum băiatul dintâi a găsit-o undeva, în niște gunoaie, și că nu-i medalie adevărată, ci așa, ca un ban mare, lat și ros, de nu se cunoaște mai nimic ce-a fost pe dânsul. Mergând Isai cu băiatul în brațe și ascultând ce spune, și-a adus aminte de copilăria lui și, fără să bage de seamă, coti pe o ulicioară încârjoiată, strâmtă și colboasă, și o luă de vale, spre casa bătrânească a mamei sale. Și pe drum începu să-i vorbească feciorului că, poate, într-adevăr, ar trebui să-i deie și lui vreo medalie, știut că ar trebui, și că poate medalia lui este pe undeva, numai că, vezi tu, s-a rătăcit și nu poate ajunge la dânsul. Dar, lasă, când o să aibă vreme, are să pornească s-o caute, și dacă are s-o găsească, o să i-o deie lui, băiatului, și o să fie o medalie adevărată, nu ca aceea pe care a găsit-o puștanul în gunoi și nici măcar nu-i medalie, ci un fel de ban lat, turtit și ros, de nici n-ai chip să te lauzi cuiva cu ce-i scris pe dânsul. Și se mai gândi Isai să povestească băiețelului cum a fost la război și cum îi războiul, așa cum l-a văzut, dar nu știa de unde s-o înceapă ca să-l înțeleagă. Iar când i se pără că a găsit de unde și cum să înceapă, se pomeni în fața porții mamei sale, lângă casa bătrânească (numai numele de poartă, ia, așa, vreo câteva scânduri bătute în cruce și sprijinite de muchia gardului și de un par, să nu deie niscai capre să roadă pomii din fața casei). Se opri Isai la poartă – nici el nu știa cum de-a ajuns aici, că parcă pornise în sus, la deal, spre casa lui – și cum stătea așa, cu băiețelul în brațe, iată că auzi un glas strigând din ogradă:

— Da' ce ții copchilul cela în soare?

Isai lăsă capul în pământ (nu îndrăznea să ridice ochii să se uite la mamă-sa, dar o vedea cum sta cu mâinile vârâte sub pestelca ruptă, cea de pe lângă casă, și-l măsura din creștet până-n picioare, a probozeală); mai stătu oleacă, apoi pași încet în ogradă, cu băiatul în brațe (când a văzut-o pe bunică-sa, puștiul începu a se mișca, a da din picioare, până ce lunecă jos și fugi spre dânsa) și se așeză pe un colț de prispă, tot privind în pământ.

— Iară nu te-ai dus la lucru?

Isai făcu din cap:

— Am venit. Pe azi am mântuit mai devreme.

„Și n-ai nimerit drumu-acasă? Ai purces prin sat...” – știa că așa a vrut să zică mamă-sa, și chiar de n-a zis, a auzit-o – așa a vrut să zică.

— Ne ducem să ne scăldăm. A dat Isai să se ridice pe de colțul prispei și chiar s-a ridicat, ștergându-și cu palma fundul pantalonilor (din deprindere, căci pantalonii erau numai unsoare, numai motorină, de luceau și te mirai cum de nu iau foc, ca și călții, de la soare), dar cum s-a ridicat, s-a lăsat iară, că mamă-sa a grăit de acum cu alt glas, mai moale, că gătește niște mâncare pe plită și s-a pornit spre plita de sub salcâmi și degrabă avea să fiarbă, așa că să steie mai întâi să mănânce și apoi s-or duce. Că, iaca, trebuie să sosească și Ile, a zis că dă și el o fugă la amiază acasă, că nu-i departe, aici, în vale – cară pătlăgele, că tare s-au mai făcut multe, cară zi și noapte, și nu dovedesc să le care și or să se strice, și e păcat. Aha, și Ile trebuie să vie! Ei, Ile poate să vie, dar iaca el, Isai, ce caută aici? Adică, dacă a venit, nu se mai poate duce așa: „Mă duc!” Trebuie să șadă măcar oleacă, are să se supere mama și-i mai rău. Parcă o aude: „Măi, dar ai să ascuți tu odată ce-ți zic? Of, of, of! Mare ai crescut, ai copchii, măi, da' tot nebun ești, nebun și gata. Cum nu înțelegi să mă ascuți ce-ți spun, că ce-ți spun eu îi numai bine pentru tine!” „Iaca, te ascult”, răspunse în gând Isai și, ridicându-se de pe colțul prispei, zise:

— Ne ducem să ne scăldăm. Pân' a fierbe mâncarea, om veni și noi.

Și porni cu băiatul de mână de-a dreptul spre fundul grădinii, unde era o spărtură (o știa, spărtura, – el să n-o știe?), trecu pe sub prăszazii care, sărmanii, îmbătrânesc și ei, ieși în drum și de acolo se uită înapoi la casa lor („casa noastră”) și văzu că ar mai trebui cârpicit acoperișul pe ici-pe colo, că au crăpat niște țigle. Apoi i s-au dus ochii în sus, la deal, peste alte case, printre copaci; văzu drumurile fierbinți, colboase, încârjoiate, curgând pe coastă, printre case, și colbul se așternea alb pe copaci, pe acoperișuri, plutea fierbinte prin aer, des, mărunțel, de-l simțeau cum îți intră în nări. Iar după ce porniră mai departe, la vale, se gândi Isai de ce oare s-a întors și s-a uitat înapoi, și nu putea înțelege de ce, apoi deodată a înțeles; îl săltă iar pe fecior în brațe și-i arătă un nuc mare, bătrân și-l întrebă: vede el acolo, în deal, nucul, și băiatul zise că-l vede (dar nu se știe dacă-l vedea, că mai erau și alți nuci pe deal), și mai vede

printre frunzele lui o casă, și băiatul zise că vede, dar nu se știe dacă o vedea, pentru că nici Isai n-o prea vedea, dar credea că, poate, băiatul o vede, că are ochi mai buni. „Apoi, uite, urmă Isai, să ții minte casa ceea, că am să-ți povestesc ceva.” Au pornit la vale și numai au mers oleacă pe sub alți copaci (dintâi au trecut prin niște curpeni de pătlăgele, băiatul luă una, dar era fierbinte și o zvârli), îndată adie răcoare dinspre apă, iar nu zăbavă au ajuns la mal, s-au suit pe nisipitura făcută să nu înceadă grădinile (prin '47 încă, pe când erau apele de primăvară strașnic mari, iar după aceea n-a plouat toată vara, defel), de acolo amândoi, ținându-se de mână, alergară repede până la apă, erau amândoi, desculți și pietrișul de sub picioare fierbinte, frigea, aici se dezbrăcară iute și intrară în apă. Și cum au intrat, au prins a se stropi, tatăl și feciorul, unul pe altul, să se răcorească, dar tatăl deodată s-a oprit. Auzi ceva, dincolo, se întoarse peste apă cu palma pusă streășină la ochi, se uită lung într-acolo peste apa care curgea parcă neclintită – abia de se vedea cum se mișcă.

— Vezi malul acela drept ca un perete? Îi galben, parcă-i dat cu lut...

— Văd, tată hăi.

— Și ce mai vezi acolo, în mal?

— Niște tufari, niște copaci...

— Asta mai sus, pe mal. Da-n mal ce vezi?

— Niște brăie negre, tată...

— Da' mai sus de brăie?

— Niște borți... Multe borți...

— Acelea-s cuibare. Cuibare de păsări. Lăstuni se cheamă și-și fac cuibare în borți. Vezi, când s-a ridicat apa, mai era să ajungă la cuibarele lor. Dar n-a ajuns. A ajuns numa pân' unde-s brăiele negre. Vezi? Pân' acolo a ajuns. Și cât ar crește apa de tare, n-are să ajungă la dânsese... Nime nu poate ajunge la dânsese. Iar dacă se bagă cineva, să vezi cum mi ți-l pun pe fugă! Se adună toate nour și încep să zboare pe deasupra lui și se dau la dânsul din toate părțile. Și-l ciupesc, de-i curg fulgii! Iar dacă-i mătă ori câine, îi sar flocii...

— Iar dacă-i băiat, tată?

— Băiat? Nu cumva ați vrut și voi să treceți dincolo? Lasă că am auzit eu... Mi-a spus nu știu care că ați vrut într-o zi...

— Nu, tată, numai am împroșcat cu pietre. Să vedem ce-or face...

— Cine?

— Păsările ce trăiesc în borțile celea. De aici de pe mal am împrôșcat. Eu am împrôșcat cel mai departe. Pietricica mea a căzut tocmai pe malul celălalt...

Isai îi puse băiatului mâna-n cap, îi zburli chica ce-i da peste urechi (după ce-or trece pe la mama și s-or sui în deal la casa lor, trebuie să găsească o mașină de tuns din mahala de la cineva și să-l tundă, că uite ce plete are; ori, poate, s-o ceară pe-a lui Ile?), apoi zâmbi: „Ia te uită, a ajuns până sub celălalt mal? Tare mă tem că s-a băgat să înoate, că umblă cu niște copleși, care-l duc pe unde nici nu vizezi, tocmai sus la cot, și trec dincolo în livezi și fură pere vâratice de cele ce se coc devreme. Oare chiar să știe să înoate așa de tare ca să treacă dincolo? Ori numai să de astă parte sus pe mal, de pânđește, și când vede pe cineva, strigă să fugă ceilalți? Și Isai iar se uită la băiețelul care sta gol-goluț ars de soare lângă dânsul, în apă (îi ajungea până sub genunchi apa și văzu că-i vânjos băiatul lui, pietros la trup, de ce să nu poată înota până dincolo?), apoi întoarse capul și se uită spre celălalt mal. Acum malul era negru-ntunecat. Malul deodată crescuseră așa de tare și se făcuseră așa de înalți și dreți, că ajungea până-n jumătatea cerului, iar după muchia lui, a malului, se zbătea soarele, se zbătea să salte de acolo, dar nu putea, și peste toată valea, peste toată apa, de sus de la cot până aici unde se întâlnește apa cu cerul, se întunecă și se făcuseră rece, și apa nu mai curgea, ci încremeni toată, și semăna cu o oglindă cenușie, zgrunțuroasă, ștearsă, și oglinda asta odată se clatină, și se clatină fundul nisipos pe care-i ședeau picioarele, și Isai închise ochii, ca să nu-l apuce amețea. Dar pământul porni a se zgudui, a se hurduca, a se izbi dintr-o parte în alta, apa începu a clocoti, Isai făcuse un pas înainte, apoi doi, apoi trei – până i se sui apa deasupra genunchilor, apoi ridică mâinile în sus, își împreună palmele și se repezi cu capul înainte, cu mâinile întinse, și numai apucă să-i treacă prin minte un gând: trebuia să-i spun băiatului să fie cuminte, să nu se bage la adânc, și unde căzu, apa se despica făcându-se parcă o luntre lungă și subțire. După asta marginile luntrii se împreunară, apa se închise, valurile care s-au stârnit fugiră fără grabă fiecare în partea lui tot depărtându-se de locul acela – și oglinda cenușie se făcuse iar dreaptă, neclintită, un pic zgrunțuroasă, cum fusese mai înainte.

Iar soarele atârna nemișcat sus, deasupra malului, malul era tot galben cu niște punctulețe înfipte într-însul mai sus de brăiele negre, și prin fața lui se vedeau învârtindu-se răzleț câte două-trei, uneori și mai multe, niște păsărele iuți, neastâmpărate, gălăgioase.

— Ta-tă-hă-ăi! Ta-tă-hă-ăi! Ta-tă-hă-ăi!

Copilul stătea cu ochii pe apă, se uita de mult, dar nicăieri nu se vedea nimic, apa era netedă, și el sta și se uita. La început, când era tăică-său alături, nalt, voinic, negru, de tocmai strălucea (ce-i drept, tată-său n-a stat la soare dezbrăcat atâta cât a stat el și nu se înnegrise așa de tare, dar avea pe trup urme de unsoare de mașină, ca și hainele aruncate grămadă pe mal, la un pas de apă, care erau și ele unsuroase, și cum ședeau pe pietrișul fierbinte, nu te-ai fi mirat dacă porneau să pâlălăiască cu pară, numai că pe căldura asta nici para n-ai fi văzut-o), când era tată-său alături și-i simțea la fund, în apă, piciorul, mai era să-i spuie că da, a venit odată cu alți băieți și au vrut să treacă dincolo, că știe să înoate, dar s-a temut să nu-l pârască cineva la tată-său, și nu s-a dus, și nu i-a spus că chiar... a trecut o dată. Dar nu pe aici, unde-i lat, ci mai pe sus, pe la cot. Dar amu, văzând că tată-său, cum s-a aruncat în apă, nu mai iese, băiatului îi veni deodată lacrimile, i se umplură de lacrimi ochii, dădu să le scuture, ca să se mai uite o dată pe apă să vadă: nu se arată tată-său, dar nu putu să vadă nimic. Ci numai își aduse aminte că tatăl său i-a spus că păsările acelea rele, care se cheamă lăstuni, dacă văd pe cineva pe aproape, care vrea să le facă rău, se adună toate nour și pornesc asupra lui și încep să cadă din înălțime și prind să-l bată cu ciocurile, și-l bat, țipând tare, de-l fac găuri, ciur. Și băiatul își aduse aminte că a împroșcat și el cu pietre în cuibarele lor și pietrele au ajuns până la celălalt mal. Și numai se gândi așa, că lot atunci auzi un țipăt și încă unul, mai ascuțit, apoi alte țipete, până se umplu tot cerul de țipete ascuțite, mânioase. Și dădu băiatul cu pumnii să-și scuture lacrimile, se uită în sus și numai un nour negru văzu (lăstunii trebuie să fie, că uite ce s-au pornit și se învârtesc și țipă!), și se uită iar pe apă, și nu văzu nimic, pentru că și apa era neagră. Dădu să scoată picioarele din apă, să le miște, dar nu putu să le miște. Dădu să pornească din loc, să fugă, și nu putu fugi. Iar nourul negru se făcea tot mai mare și mai mare și venea tot mai aproape asupra lui. Iată-le de-acuma aproape, păsările rele,

se văd cum taie aerul cu aripile, țipetele i se înfig în urechi, ciocurile ascuțite – în față, în ochi... Băiatul își acoperi fața cu palmele și strigă cât putu de tare de răspuns toată valea:

— Ta-a-tă-ă!...

Soldatul se preumblă încet, leneș, moleșit de căldură, de la ușă până la colțul casei de la colțul casei înapoi la ușă, și iar merge până la colțul casei, și iar se întoarce la ușă. Aici se oprește pe câteva secunde, se uită în tinda răcoroasă, parcă ar vrea să intre să se așeze pe vreun scaunel și să se hodinească un pic, dar numai ridică mâna, își șterge fruntea cu dosul palmei și iar pornește înapoi, spre colțul casei, cu pistolul-automat aninat cu o curea lată de gât, cu mâna dreapta proptită pe discul rotund, lucitor, greu (oare câte cartușe să fie într-însul? plin cu cartușe!). Merge, calcă peste firele ce vin târându-se pe pământ din cine știe ce depărtări, vin șerpuind, și cum ajung în dreptul casei, se culcă toate la pământ, se furișează pe jos, lipindu-se de pământ, apoi se adună mai multe grămadă și se bagă în casă prin ferestre, unde-s făcute niște borți, pe dedesubt, între lemnul vechi, negru și putrezit al ferestrelor și lut (de unde-or fi venind oare sârmele acestea? de acolo din vale, de la mal? ori de peste deal, dinspre târg?). Soldatul calcă peste ele fără să le bage în seamă – nici măcar nu trage cu urechea la vorbele și strigătele ce răzbat din casă, nu-l interesează. Atâta știe: să umble de la ușă până la colțul casei, uneori să-și mute (nici nu vezi bine cum!) pistolul-automat de la gât pe umăr (se vede că-l taie curelușa la grumaz), și, numai după niște sunete pe care naiba să știe cum le prinde, se oprește din mers, pune palma la marginea neagră, lucioasă de sudoare a bonetei și se uită la cer. Se uită lung, parcă de bună seamă ar vedea ceva în depărtările de aer alb, topit la soare, se uită, ascultă, apoi face din mână amărât că nici de data asta nu-i (se vede că tare-i plac avioanele!) și pornește iarăși să se preumbe de la ușă până la colț și de la colț până la ușă. Iar când se întoarce – și acolo la colț, și aici la ușă –, face cum face, dar nici măcar să-și treacă privirea pe la tulpina nucului, așa întoarce capul, că niciodată nu-și aruncă ochii înapoi, parcă nici i-ar păsa, este cineva sub copac ori poate de mult nu mai este nimeni. (De fapt, dacă vrei să nu te uiți la ceva, dar totuși să vezi, poți să nu te uiți și să vezi, și încă să vezi bine: te

uiți în altă parte la altceva, bunăoară la ușă ori spre vârful nucului, dar tragi cu coada ochiului în altă parte, bunăoară spre cele câteva rădăcini groase, scorțoase, care curg din trupul tulpinii, merg ca vreo doi pași, jumătate prin țărână, jumătate afară, și odată se cufundă în pământul vârtos, bătătorit de atâtea picioare și roți.) Ori, poate, de aceea nu vrea să se uite înapoi, nu cumva să-i vină iar poftă de umbră și să se așeze și el pe-o rădăcină de asta și taman atunci să iasă acela din casă, să-l prindă stând aici și să-i facă o scaldătoare de să uite cum îl cheamă; poate de aceea nici nu se uită înapoi, ci trece cu ochii pe deasupra, parcă nici i-ar păsa: este cineva aici ori, poate, de mult nu mai este nimeni.

„Dar las' că mă vede, mă urmărește ce fac! Numai se preface că nu se uită la mine, dar mă urmărește!” Isai întinde piciorul drept, mișcă degetul mare și abia acu înțelege de ce-l ustură așa. L-a usturat tot drumul când au venit înapoi, dar nici măcar nu s-a uitat să vadă ce are – de asta îi ardea? și apoi de s-ar fi oprit, numaidecât ar fi băgat de seamă Timoșa și s-ar fi apucat să-l întrebe și să-l iscodească ce și cum și unde a dat de și-a dezbârnat unghia. Iar Isai nu voia nici să vadă, nici să știe Timoșa că are și el rană. Parcă asta-i rană – o julitură, care trece în câteva zile. Dar al dracului ustură! Începe Isai a scormoni cu mâna la rădăcina nucului, apucă oleacă de țărână moale și uscată și o presoară pe julitură. Apoi ridică iar capul. „Vezi, s-a uitat înapoi? N-am zis că mă urmărește? Numai așa se preface... Și Timoșa! Ce naiba stă atâta în casă de nu iese? L-au pus la telefoane ori ce-mi stă acolo?”

Din casă se aud strigăte, răcnete, unele răstite, altele mai domoale, spuse o dată, de două, de trei ori, printre care răsună vorbe care numai a sudalmă aduc, sudalmă și gata!

Stă Isai cu ochii ațintiți la deget, vede că prin țărână răzbate iar sângele, țărâna se udă, la început la mijloc, apoi pata se lățește, sângele-i negru, și în sfârșit își aduce aminte unde-a aninat de și-a dezbârnat degetul cu unghie cu tot. În Vălcica Mică, acolo a prins într-un ciot, pe când fugea aplecat pe după tufarii de salcâmi: știa că lângă fântâna cu colac de piatră totdeauna este un pichet și cam greu să scapi și să treci pe lângă el, că din locul acela se vede și într-o parte, și în alta ca în palmă, și câți au încercat să treacă pe acolo i-au oprit, ori dacă au apucat să treacă te miri cum, i-au zărit mai încolo, i-au prins și i-au dus până într-un sat nu

departe, i-au închis și i-au ținut câteva zile... El, dacă nu alerga repede, nu se trântea la pământ și nu se târâia ca râma fără să sufle și apoi nu se repezea iar la fugă, nu mai trecea, zău nu trecea. Dar iacă a trecut...

„Ce folos că am venit acasă, dacă m-au prins? Ieri am venit și azi m-au prins?...”

Sudălmile din casă răsună mai tare, înfuriat, și Isai de acuma nu mai vede nici unghie, nici degetul care-l doare și din care curge sânge negru amestecându-se cu țărâna – nu, acuma ia aminte la ușa tinzii căscată în fața lui, o ușă joasă, îngustă (se vede că au ales anume bojdeuca asta dărăpănată și mititică de mai nici se vede din pământ, că soldatul, când merge de la colț la ușă, se ferește să nu prindă-n streășină să nu-i cadă boneta din cap). Se uită Isai la ușă și așteaptă să iasă Timoșa, dar nu iese, și toată nădejdea-i la Timoșa. Oare nu cumva a ieșit pe altă parte ori chiar pe ușă, dar Isai taman se uita în pământ și n-a băgat de seamă, și s-a dus Timoșa și nu i-a spus că-l leapădă să se descurce singur din incurcătura în care s-a băgat...

Dintr-odată i se face ciudă lui Isai și-l cuprinde o mânie strașnică pe dânsul, adică pe sine, și mânia îi întoarce sufletul pe dos (tare mult a dovedit să steie în sat! noaptea a venit, astă-noapte, și a doua zi l-au prins – azi l-au prins), dar pe dată ciuda și mânia se întorc asupra uzbecului cu ochi lunguieti, care l-a înhățat de pantaloni de era să-i rupă fundul, apoi l-a prins de după cap (parcă Isai într-adevăr ar fi vrut să fugă!), i-a băgat mâna în buzunar și i-a găsit binoclul, adică jumătatea de binoclu pe care Isai o căpătase cu atâta greu dând pe ea ce avea mai scump, ba mai păscu vacă străină câteva zile. Soldatul îl ținea, Isai se smuci, dar asiaticul îl apucă de mână, mai să-i rupă pielea... (Soldatul acela nu i-a plăcut din capul locului, de când a venit și a intrat în casa lor, după aceea s-a mutat la altă casă, dar tot venea pe la dânsii, că era dintr-un grup cu Timoșa.) Și, după ce i-a luat ocheana, l-a înhățat de gulerul cămășii și l-a dus pe uliță-n sus. Unde-l ducea, Isai nu știa, poate-l ducea să-l... vorba ceea. Soldatul striga că Isai e spion de dincolo, Isai striga că nu-i spion, că-i de aici din sat, a venit să vadă ce face bunelul, că-i bătrân și a rămas singur, și dădu să-i muște mâna ca să scape, dar acela se feri și începu a râde. Și atunci Isai își aduse aminte că a mai auzit râsul ista, dar nu știa unde, apoi îndată-i răsări în fața ochilor prăsadul cu prăsade văratice, la

care a găsit într-o zi o creangă dezbinată (de fapt, creanga nu era, iar mai pe urmă l-a văzut pe uzbek umblând cu creanga, își făcuse o vargă dintr-însa, că-i trebuia de mână calul – toți din grupul lui Timoșa au cai și se duc călări dincolo, noaptea). Și atunci Isai își făcu pe loc un plan: odată să țipe, să sară cu unghiile la ochii lui, și când o să vrea să se apere, să se repeadă într-o parte, să scape din prinsoarea lui și să fugă. Când s-a pregătit să facă așa, iaca răsare în drum Timoșa. Când l-a văzut pe Isai, tare s-a bucurat (nu se văzuseră de vreo două-trei săptămâni de când fusese Isai în sat cealaltă dată, când l-a prins căpitanul, l-a suit într-o mașină și în cinci minute l-a descărcat tocmai în satul unde i-au dus pe toți după ce s-au așezat cu frontul aici, și l-au dat mamă-sii în primire cu vorba să nu-l mai lase de capul lui). S-a repezit să-l îmbrățișeze, iar când a dat cu ochii de mâna cu care-l ținea afurisitul, a prins a hohoti de râs. El râdea, uzbekul clipea din ochii lui înguști, iar Timoșa a dat o dată cu palma, cu muchia, și i-a aruncat mâna cât colo și l-a trimis nu știu unde, nici prea departe, nici prea aproape, taman unde trebuia să se ducă, dar nu să-l poarte pe Isai prin sat legat de gât ca pe un câine. Și au pornit amândoi în sus, încoace, să vorbească Timoșa cu cine trebuie și ce trebuie.

Ajunși aici, Isai vru să intre și el cu Timoșa la căpitan, să-i spună ce și cum s-a întâmplat, nu cumva căpitanul să-l creadă pe țipălăul care, măcar că n-a venit cu dâșii, putea să-i spuie la telefon că a prins un spion, adică pe Isai, pe care Timoșa i l-a luat și vrea să-i dea drumul. Da, trebuie să intre, să intre și să vorbească cu căpitanul, iar dacă o să-l cunoască și o să-l încarce ca atunci și o să-l trimită înapoi, să-i spuie iac-așa verde-n ochi: „Măcar să mă trimiteți de o sută de ori, totuna am să vin, am să răzbat și am să intru în sat și altă dată nu mă-ți mai putea prinde!” Așa ar fi vrut să-i spună, iar căpitanul, dacă n-ar fi vrut să-l asculte și ar fi strigat la dânsul și l-ar fi ocărât și l-ar fi dus iară cu mașina înapoi, să ajungă la polcovnicul cel bătrân, care a venit într-o zi și a stat mult de vorbă cu bunelul. Și-au adus aminte pe unde au luptat ei în bătălia cealaltă cu neamțul (bunelul zice că el și polcovnicul cel cu capul alb poate chiar s-au văzut în bătălia cea veche) și i-a povestit bunelul pentru ce a primit cele două cruci Sfântul Gheorghe și le-a adus, crucile, și le-a arătat – din lădița lui pe care o păzea de dormea cu dânsa la cap și nu da cheița la

nimeni, că acolo păstra toată averea rămasă după moartea bunicii –, iar polcovnicul i-a dat hârtie la mână să nu-l mai sâcăie nimeni pe bunelul și să-l lase în sat. Că bunelul așa i-a spus: „Nu mă duc nicăieri. Câte am văzut la viața mea, dac-oi vedea-o și pe asta, n-are să-mi fie nimica. Dacă o fi să mor, aici să mor unde m-am născut, dac-o fi să mai trăiesc, tot aici vreau să trăiesc. Dar din casa asta nu ies!...”. Polcovnicul a zâmbit, a scos un blocnotes și i-a scris o hârtiuță și i-a dat-o la mână bunelului. Așa că amu n-are cine se anina de dânsul, de bunelul. Are să-l găsească Isai pe polcovnic, și căpitanul dacă are să mai deie din coadă și iară are să-l expedieze din sat, are să ceară de la polcovnic o hârtiuță ca a bunelului (are să-i spuie că el îi nepotul moșneagului cu două cruci Sfântul Gheorghe de la, împăratul), și atunci nu mai are frică de nimeni. Cum dracu’ de-a uitat, în fierbințeală, să-i spuie lui Timoșa să ceară înapoi binoclul, adică jumătatea de binoclu, care-i trebuie uite-așa, la gât!... Dar poate-i mai bine că a uitat, că dacă îi spunea, Timoșa îndată ar fi început să-l iscodească: ce-i cu binoclul? – și Isai n-ar fi putut să-i spună, pentru că... Bine că a uitat! De fapt, vorbește deschis cu Timoșa, poate să vorbească deschis, și chiar i-a spus, pe drum când veneau încoace, de planul lui (să intre la căpitan), dar Timoșa a zâmbit a râde și l-a lovit pe umăr: „Șezi binișor și nu te strofoli. Când ai să i te arăți, căpitanul are să vadă roșu înaintea ochilor. Mai bine rămâi afară, las’ că vorbesc eu cu dânsul...” Ce s-a gândit Isai: așa-i mai bine, așa cum zice Timoșa. Amu toată nădejdea-i la Timoșa...

Iar se aude vorbă mare în casă: răcnete, strigăte. Parcă-s sudălmi, parcă nu-s sudălmi. Glasul lui Timoșa. Oare pe dânsul îl suduie așa?

Dă Isai jos cu celălalt picior glodul cu sânge de pe degetul dezbârnat. De-acu nu-i mai pasă – curge sânge ori nu curge, îl ustură ori nu, îl doare ori nu... Poate să-l usture, poate să-l doară, poate să-l frigă, dar dacă nu iese Timoșa, pentru dânsu-i totuna. Acu strigătele și sudălmile!

Așa-i: dacă vrei să nu te uiți la ceva, dar să vezi bine, uită-te la altceva, bunăoară la unghia dezbârnată, dar în aceeași vreme trage cu coada ochiului spre soldatul cu cămașa apă-n spinare, și când ai să-l vezi aproape de colțul casei, fă-te a nu mai fi aici, sub copac, iar când se va întoarce și va porni înapoi cu pistolul-automat atârnat la gât și va vedea că pe rădăcina asta groasă și solzoasă nu-i nimeni, are să se gândească:

poate într-adevăr nici n-a fost nimeni? Și dacă-i așa, de ce să nu te faci a te rostogoli pe mâini de două ori până dai după tulpina groasă a copacului, după aceea te mai rostogolești de alte două ori, te faci ghem și te duci vreo douăzeci de pași de-a dura pe coastă, acolo scapeți într-un șanț proaspăt săpat, cu țărână moale, te furișezi de-a lungul șanțului și luați-mă de unde nu-s, să mă duceți iar cu mașina înapoi!... Ori mă ridic odată-n sus, mă apuc de creanga de colo și-n trei secunde m-am prăpădit prin frunzișul nucului, și de sus aud și văd tot ce face căpitanul cu Timoșa, iar după aceea lasă-mă pe mine, că știu încotro, când și cum să-mi car picioarele... Da, mă vâr în frunze și n-o să mă găsească toți cercetașii lor – să mă caute un an și o vară.

A mai așteptat Isai oleacă, și când a auzit lămurit că sudălmile-s sudălmi, iar printre ele degeaba cearcă să scoată capul un glas ceva mai slab, s-a dat iute pe-o coastă, apoi s-a răsucit o dată, sprijinindu-se în mâini, și când s-a văzut în dosul tulpinii copacului, iar soldatul se opri la colțul casei să se scarpine, și-a adus aminte cuvintele soldatului când a venit și s-a așezat și el oleacă la umbră, pe-o rădăcină, lângă dânsul: „Tu cată, măi băiete, nu cumva să fugi. Apoi a tăcut câtva și a zis: Ei, dacă vrei până la atâta, poți să fugi, că nu te țin”. A zis așa (vă știu eu hâtriile!), ca nu cumva Isai să vreie să fugă... cu bună seamă. Amu să se facă ghem, să strângă mâinile și picioarele și să se repeadă cu capul înainte de-a dura la vale pe lăsătură spre tranșeele de colo... Și îndată ce a strâns mâinile la piept și a ridicat capul, tot atunci printre vârfurile de buruieni, sub frunzele late, verzi-întunecate de la poalele nucului s-a deschis în fața ochilor o spărtură-n cer și într-însa atâta lumină, că Isai a prins a bate din gene – îl dureau ochii – și chiar i-a ținut oleacă închiși, apoi i-a deschis iară, și când i-a deschis și s-a uitat iară în spărtura aceea, a văzut ceva tare departe, așa de departe, că mai nu pricepeai – ori îi o aripă de nouraș albastru, ori marginea pământului. Da, marginea pământului plutind într-o lumină albăstrie ca o ceață ușoară, da, îi dealul de dincolo de pădure, știut că-i dealul, și se văd niște bobitele albe pe coasta dealului – casele, știut că-s case. S-a ridicat Isai în genunchi, s-a dat mai aproape de gura spărturii și s-a gândit: „Uite, de aici se vede toată valea. Numai te ridici o șchioapă mai sus și vezi jumătate din apa Nistrului, vezi plopul cel mare și stejarii de pe mal, vezi livezile, vezi dunga unde începe pădurea, încolo mai la

dreapta vezi cotul apei (nu degeaba au ales bojdeuca asta care mai nu se vede din pământ, aici, pe greabănul dealului), s-a gândit și îndată l-a înghimpat la inimă. „Afurisitul de uzbek! Amu dacă aveam binoclul, adică jumătatea aceea de binoclu, mă uitam printr-însa la boboșele albe de pe dealul de dincolo de pădure și numaidecât găseam casa mătușii, și poate vedeam cine-i prin ogradă, în casă ori în pivniță, dacă s-or fi ascuns acolo cu toții... Dacă nu i-or fi mânat și pe dânșii cine știe pe unde!...” Și tot atunci din spărtură îl privi mama încruntată, cu părul despletit, neagră la față și cu ochii plânși, îl privi și-l întrebă: „Ce faci aicea, măi Isăieș? De ce-ai fugit? Nu vezi cum mă chinuiesc cu fata? Vezi că nu mai are multe zile de trăit și nu știi ce să fac? Ai fugit și te-ai dus. Ce cauți pe aici, Isai mamei?”. Isai plecă ochii în pământ, că nu se putea uita cu ochii lui în ochii ei, și când se uită în pământ, văzu în buruieni, culcată (ce buruieni o fi fost, nu știa – lobodă, mohor, amestecătură, erau niște buruieni nalte), o văzu întinsă în buruieni pe soră-sa, galbenă, cu gura căscată, parcă țipa, taman cum era în ziua când se duceau ei, mulți oameni, care cu căruțele, care împingând cărucioare, când dintr-odată au venit de naiba știe unde două avioane nemțești și au început a trânti bombe peste dânșii. Un om a strigat: „N-aveți voi unde zvârli bombele?”, și așa a căzut, că i-a rețezat capul o așchie de fier. Iar soră-sa mai tare s-a speriat de buhnituri, că nu și-a astupat urechile și s-a rupt o bombă pe aproape. Zicea mama după aceea: „Încă putea să-i crape inima de spaimă, acolo, pe loc... Dar așa, iaca, o să se chinuie”. Isai ridică iar ochii spre spărtură, spărtura se închisese de acum și el numai glasul mamei îl auzi: „Ce stai aici, măi Isăieș? Nu vezi cum mă chinuiesc cu fata asta?”. Apoi vârfurile buruienilor prinseră a se legăna plutind ca într-o apă și Isai atât putu zice: „Dar Ile, mamă? Nu-i nicio veste de la Ile? Îi viu oare acolo? Poate-i la mătușa, poate nu... Cum să-l lăsăm pe Ile, mamă? Că și el îi al nostru, Ile!...”. Mulți ani după aceea, încoace de acum, i-a povestit Isai lui Ile despre ce i s-a arătat atunci în ochi, i-a povestit cu de-amănuntul, dar atunci îndată, după ce s-a dus frontul, peste vreun an, doi, când lucra Isai ca tractorist și-l luase și pe Ile pe lângă dânsul, atunci nu i-a spus nimic – îi era rușine. Și apoi nu numai rușine, mai era și alta: de câte ori își aducea Isai aminte minutul când a văzut-o pe mamă-sa aplecată asupra fetei, totdeauna îi dădeau lacrimile. Vezi că drept grăise mama atunci și-l